

Covid-19 Salgınında; Dünyada ve Türkiye`de Kadınlara Yönelik Şiddet ve Toplumsal Cinsiyet

During the Covid-19 Outbreak; Violence Against Women and Gender in the World and Turkey

Emine ABAY¹, Ayşe AKIN²

ÖZ

Covid-19 pandemisi toplumlarda büyük değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerden biri de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınlara yönelik şiddetin artmasıdır. Bu yazıda Türkiye`de ve Dünya`da esasen varolan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve buna bağlı ortaya çıkan kadınlara yönelik şiddetin, Covid-19 pandemisi süresince artışından ve nedenlerinden bahsedilmektedir. Aynı zamanda Covid-19 pandemisinde sağlık konusu üzerinde durulacaktır. Mevcut gözlemlere ve ek değerlendirmelere göre, Dünyada ve Türkiye`de aile içi şiddet bildirimleri, hastane başvuruları ve sığınma evi başvuruları artmıştır. Şiddetin artışı tetikleyen faktörler olarak karantina, işsizlik, stres ve evden çalışma sayılabilir. Pandemi nedeniyle sığınma, danışmanlık ve destek alma imkanları sekteye uğramakta olup kadınların cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimi de zorlaşmaktadır. Pandemi sürecinde artan şiddet, istismar, sağlık hizmetine ulaşamama gibi sorunlar önemsenmeli ve ülkeler tarafından sağlık ve hak bağlamında da çok önemli olan bu konuları göz ardı etmeksizin çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Pandemi, Toplumsal Cinsiyet, Kadınlara Yönelik Şiddet, Aile İçi Şiddet.

GİRİŞ

Büyük salgınlar toplumun sosyal yapısı ve döngüsü içinde birçok alanda büyük değişimlere yol açar. Yakın zamanda yaşanan Ebola ve Zika salgınlarında da görülen bu büyük değişimlerden biri de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddetin derinleşmesi, artmasıdır(1). Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) döneminde de diğer salgın dönemlerinde olduğu gibi toplumsal

1-Araş Gör. Dr.Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD
E-posta: emine.dogan1708@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7196-3945

2-Prof.Dr., Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD
Öğretim Üyesi; BÜ.Kadın Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması
Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara 2020
E-posta: ayseakin@gmail.com. ORCID: 0000-0003-2379-3325

Gönderim Tarihi:26.10.2020 - Kabul Tarihi: 02.09.2021

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic has caused great changes in societies. One of these changes is the increasing gender inequality and violence against women. In the paper increase in gender inequality which essentially exists in Turkey and the world and violence against women result from gender inequality during the Covid-19 pandemic and reason of them are mentioned. At the same time, the health issue will be discoursed in the Covid-19 pandemic. According to current observations and additional evaluation, notification on domestic violence, hospital admissions and women's shelter applications have increased in the world and Turkey. Quarantine, unemployment, stress and working from home may be considered as factors which trigger the increase in violence. Due to the pandemic, opportunities to seek asylum, counseling and support are interrupted, in addition, women's access to sexual and reproductive health services is also getting difficult. During the pandemic, problems such as increased violence, abuse, and inability to access health services should be taken into consideration and countries should carry out studies without ignoring these issues, which are also very important in the context of health rights.

Keywords: The Covid-19, Pandemic, Gender, Violence Against Women, Domestic Violence.

cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddetin arttığı ile ilgili bulgu ve bilgiler mevcuttur (2, 3). Dünya Sağlık Örgütü'nün 7 Nisan 2020 "Covid-19 ve kadına yönelik şiddet" başlıklı yazısında salgınlarda kadına yönelik şiddet riskinin arttığı vurgulanmıştır. Ancak sözü edilen yazıda da belirtildiği gibi bu konu yazılı ve görsel medyanın gündeminde yeterince yer bulamamaktadır, oysa bu durumun üzerinde durulması gerekmektedir. Salgınlar toplumu, kadın ve erkeği; eğitim, çalışma hayatı, sağlık ve sosyal alanlar gibi pek çok alanda etkilemektedir. Bu yazıda ise Covid-19 salgınında sağlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet üzerinde durulacaktır (1).

Koronavirüsler büyük bir virüs ailesidir. Covid-19’a, SARS-CoV-2 virüsü neden olmuştur. Ateş, öksürük, nefes darlığı gibi solunum yolu belirtilerine neden olan COVID-19, ilk olarak Çin’in Vuhan kentinde ortaya çıkmıştır. 2019 yılı Aralık ayının sonlarına doğru ortaya çıkan hastalık 13 Ocak 2020’de tanımlanmıştır. Salgın ilk olarak deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiş, sonrasında Hubei eyaletindeki diğer şehirlere yayılmış daha sonra da diğer ülkelere yayılmaya başlamıştır. Dünyada güncel vaka sayısı 05.10.2020 tarihi itibarıyla 35.406.934, ölüm sayısı 1.041.892’dir. Türkiye’de ise yine aynı tarih itibarıyla güncel vaka sayısı 324.443, ölüm sayısı 8.441’dir (4, 5).

Covid-19 salgını döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınlara yönelik şiddeti ele alırken öncelikle toplumsal cinsiyet faktörünü dikkate almak gerekmektedir. CEDAW’da (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi-Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women) ifade edildiği şekliyle, cinsiyet kavramı sadece fiziksel özelliklere bağlı değildir, toplumsal ve kültürel olarak yüklenmiş cinsiyet rollerini de kapsamaktadır (6). Doğumla beraber, biyolojik cinsiyetimiz çerçevesinde oluşan, toplum tarafından bize yüklenen rollerin mensubu oluruz (7). Yüklenen rollerle birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle de karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum ise sonuçta insan haklarına, fırsatlara erişimde eşitsizlik, dışlanma, kısıtlanma gibi cinsiyet temelli oluşan eşitsizliklere yol açar (8).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sonucu oluşan olgulardan biri de kadınlara yönelik şiddettir. Kadınlara yönelik şiddet, bireyin sadece kadın olduğu için maruz kaldığı cinsiyet temelli şiddet demektir. Kadınlara yönelik şiddet; coğrafi şartlar, ekonomik durum ve eğitim düzeyinden bağımsız, tüm dünyada ve çoğu kültürde oldukça yaygın görülen bir olaydır. Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasını, tekrarlanmasını ve şiddetini etkileyen pek çok

faktör vardır. Ancak şiddetin temel kaynağı/ nedeni ataerkil toplum yapısı nedeniyle karşılaşılan toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Kadına yönelik şiddet dünyada ve Türkiye’de sık görülen, kadınlara ve topluma ciddi boyutlarda zarar veren hem sağlık hem de sosyal açıdan önemli bir problemdir (9).

Pandemilerin toplumdaki etkilerden biri de ev içi şiddet olaylarındaki artıştır. Ebola ve Zika salgınlarında da görülmüştür ki; salgın dönemlerinde yaş ve cinsiyete bağlı eşitsizlikler daha da artmıştır (1). Covid-19 salgınında kadına yönelik şiddet artışını tetikleyen bazı faktörler vardır. Bunlar: Ekonomik güvensizlik ve yoksulluk, karantina ve sosyal izolasyon, krizle artan stres ve huzursuzluk, artan istismar, sağlık hizmetine erişimin kısıtlılığı, kadının istismarcı eşten kaçma imkanının azalmasıdır. Covid-19 salgını nedeniyle alınan izolasyon ve karantina tedbirleri sonucu kadınlar, şiddet uygulayan erkek ile birlikte evde daha uzun süre yalnız kalmaktadır. Karantina nedeniyle şiddet uygulayan erkeklerle birlikte eve kapanan kadınların, gün boyunca ev içi şiddete maruz kalma riski artmaktadır. Evden çalışma, eğitimin evden devam etmesi ve salgının getirdiği diğer birçok yeni koşul ve sorunla beraber kadının iş yükü, sorumluluğu arttığı gibi evde oluşan gerilimle beraber şiddet görme riski de artmaktadır. Evde artan gerilim ve Covid-19’un getirdiği ekonomik sorunlar, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı olarak evin geçiminden daha büyük oranda sorumlu tutulan erkek için de son derece olumsuz durumlara yol açmaktadır (10). Hem erkek hem kadınlarda, Mayıs 2020’de yapılan bir araştırmaya göre ücretsiz iş gücünün giderek arttığı gösterilmiştir. Ancak bu dönemde kadınlar, erkeklere göre dört kat daha fazla ücretsiz iş yükünü üstlenmiştir (11). Diğer yandan Covid-19 sürecinde işini kaybetme durumu kadın ve erkeklerde farklı oranlarda artmıştır. İşini kaybeden kadınların oranı %18,8 iken, işini kaybeden erkeklerin oranı %14,2’dir (12).

DÜNYADA COVID-19 SÜRECİNDE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

Belirtildiği gibi pandemi döneminde dünyada da kadına yönelik şiddet artmış durumdadır. Birleşmiş Milletlerin raporuna göre Almanya, ABD, Arjantin, Birleşik Krallık, Fransa, Kanada, Kıbrıs ve Singapur'da ev içi şiddete yönelik bildirimler artmıştır. Artış oranları Fransa'da %30-36, Brezilya'da %40-50, Arjantin'de %25, Singapur'da %33, Birleşik Devletler'in farklı eyaletlerinde %10-35'tir. Salgının başladığı Çin'in Vuhan kentinde ev içi şiddet önceki yıllara kıyaslandığında, karantina sürecinde üç kat artmıştır. Ev içi şiddet destek hatlarına yapılan başvuru oranlarındaki artış İspanya'da %20, Kıbrıs'ta %30 ve İngiltere'de %25'tir. Google arama motorunda ev içi şiddet ifadesinin taratılmasının %75 oranında arttığı bildirilmiştir. Bu artışlar görmezden gelinecek düzeyler değildir ve ülkeler, adeta ek bir salgın haline gelen bu duruma yönelik çalışmalar yapmalıdırlar. Örneğin İspanya'da kadınlar eczanelerdeki görevlilerden "Maske 19" talep ederek eczane çalışanlarının polise gizli bir şekilde ev içi şiddet olgu bildiriminde bulunmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca İspanyol hükümeti mağdurları ve çocuklarını otellerde barındırmaktadır. Benzer şekilde Fransız hükümeti ise ev içi şiddete uğrayanları otellere yerleştireceğini açıklamıştır (1). Yine İspanya'ya paralel şekilde Fransa Eşitlik Bakanlığı, şiddete uğrayan kadının eczaneye gidip ya da gitmeden telefonla "maske 19" isteyince eczacının yardım hattını aradığı uygulamayı başlatmıştır (14).

TÜRKİYE'DE COVID-19 SÜRECİNDE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

Dünyada ve Türkiye'de diğer salgın dönemlerinde olduğu gibi Covid-19 pandemisinde de kadına yönelik şiddet artmıştır. Mart 2020'de, önceki yıla göre fiziksel şiddetin %80, psikolojik şiddetin %93, sığınma evi talebinin %78 oranında arttığı Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanlığı tarafından açıklanmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Servis'ine ev içi şiddet nedeniyle başvuran

kadın hasta sayıları önceki yıllara karşılaştırılmış ve 2020 yılı Mart ve Nisan aylarında, 2019 yılı Mart ve Nisan ayına göre 3 kat arttığı gösterilmiştir (1). Covid-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu'nda; 3-8 Nisan 2020 tarihleri arasında, 1873 kadının katılımı ile 28 şehirde yapılan anket çalışması sonucunda Covid-19 sürecinde kadına yönelik şiddetin %27,8 oranında arttığı ifade edilmektedir (13).

COVID-19 SÜRECİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ARTMA NEDENLERİ

COVID-19 pandemi sürecinde kadına yönelik şiddetin artma nedenleri olarak; karantina ve dolayısıyla evde kalma süresinin uzaması, ekonomik kriz, stres, işsizlik, aile ve arkadaşlarla iletişimin azalması, yardım hatlarına erişimin kısıtlı olması, adli yardım ve koruma hizmetlerine ulaşımın sınırlanması sayılabilir. Salgın kaynaklı ekonomik sorunlar ve işsizlik erkekler üzerinde yoğun bir baskı oluşturmakta, bu da evde stres, gerginlik ve şiddet ihtimalini artırmaktadır (1).

Pandemi süreci; kadınları ve erkekleri farklı şekilde etkilemektedir. Dünyada, sağlık ve hizmet sektörlerindeki işgücünün yüzde 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum kadın ve erkeğin salgında etkilenme oranını da değiştirmektedir. Benzer şekilde etkilenme oranında fark yaratan durumlar arasında evde artan gerilimler sonucu oluşan ev içi şiddet, cinsel sağlık ve genel olarak üreme sağlığı konusunda hizmetlere erişimde güçlük gibi sebepler sayılabilir (14).

Pandemiyle beraber zorunlu karantina süreci de şiddeti pekiştirmiştir. Küçük bir alanda tüm gün bir arada olmak ve stres, kaygı ve korkuyu artırmakta, psikolojik rahatsızlıkları tetiklemektedir. Bu gibi durumların da şiddeti artırıcı etkileri olabilmektedir. Aynı zamanda evden çalışmak ve çocukların online dersleri

ile birlikte kadına yüklenen sorumluluk artmaktadır. Bunun yanısıra ekonomik sıkıntılar ev içi gerilim ev içi şiddeti de artmaktadır. Karantinanın oluşturduğu şartlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de derinleştirmektedir. Evde artan sorumluluk ve iş yükü tamamen kadına bırakılmaktadır (10).

COVID-19 SÜRECİNDE SİĞİNMA VE SAĞLIK HİZMETLERİNE ERİŞİM

Şiddetten kurtulma, sığınma için başvuru, danışmanlık, diğer destek alma imkanları gibi yapılabilecekler de pandemi nedeniyle sekteye uğramaktadır. Şiddete uğrayıp emniyete başvuran kadınların hastaneye götürülmesinde sıklıkla aksaklıklar olmaktadır. Sığınma evlerine erişimde de pandemi döneminde yetersizlikler olmaktadır. Pandemi önlemleri gerekçesiyle Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM)’lerde korona testi yaptırmadan sığınağa alınamayacaklarının belirtilmesi de salgın durumunda sık rastlanan destek sağlama sürecini uzatan bir sorundur. Test yaptırmaya şansı olmayan kadınlar, sığınak imkanlarından da faydalanamamaktadır. Bu süreçte kız çocuklarının da ihmal ve istismarı artmaktadır. Kız çocuklarının evin bakımını üstlenmek durumunda kalması çocukların bu duruma bağlı, fiziksel, psikolojik ve hatta cinsel istismara uğramasına yol açabilir. Toplumda normal dönemlerde dahi boyutu bilinmeyen – gizli tutulan “ensest” olgularının bile salgın döneminde artabileceği akla gelmelidir. Bu durum; eğitimin aksadığı, işsizliğin, ekonomik sorunların arttığı bu dönemde uzun vadede; erken yaşta evliliğe de neden olmaktadır(15, 19).

Covid-19 pandemisinde hastanelere başvuru; sokağa çıkma yasağı, sağlık hizmetlerinde önceliği salgın bağlantılı acil durumların alması, bulaş riski ve hastane yataklarının salgın sonuçlarına müdahalelere ayrılması vb nedenlerle kısıtlanmıştır. Bu süreçte erişimi en çok zorlaşan hizmetlerden biri de cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleridir. Bir insan hakkı olan Aile planlaması (AP) hizmetleri

her zaman olduğu gibi salgın döneminde daha da önemlidir. Salgın nedeniyle sağlık sistemleri üzerindeki artan yük ve karantina koşulları, bu hizmetlere erişimi de önemli ölçüde zorlaştırmaktadır (16). Pandemi olmayan dönemlerde bile aile planlaması gibi koruyucu üreme sağlığı hizmetlerini “politik” ya da diğer nedenlerle arka plana atan ülkelerde pandemi koşulları durumu daha da olumsuzlaştırmaktadır. Sonuçta istenmeyen ya da riskli gebeliklerin önlenmesinde hayati olan kontraseptif yöntemlere ulaşamama, riskli ve istenmeyen gebelikler, sağlıksız koşullarda yapılan düşüklerde artışa neden olacaktır. Bu durum anne ve çocuk sağlığı açısından mortalite ve morbiditeyi artıracaktır (17, 18).

ÖNERİLER

Sonuç olarak, Covid-19 salgını her ne kadar yaklaşık son 8 aydır dünya ve Türkiye’de ortaya çıksa da Türkiye dahil pek çok ülkede hız kesmeden hala devam eden bir salgındır. Bu salgın, bireyleri, aileleri, toplumları etkileyen morbidite ve mortalitesi yüksek ciddi bir sağlık olayıdır. Böyle durumlarda kadın-erkek tüm toplumun olumsuz etkilenmesini engelleyebilecek ya da en aza indirebilecek önlemler vardır. Yazının bu son bölümünde bu önlemlere değinilerek özellikle Türkiye bağlamında bazı önerilerde bulunulacaktır.

Öncelikle kadına yönelik şiddet gibi bazı ülkelerde meşrulaştırılmaya çalışılan konuların bu dönemde yok sayılmaması, dikkatlerden kaçmaması gerekmektedir. Bu dönemlerde konuya özel alınacak önlemler özetlenecek olursa;

✓ Sadece pandemi sürecinde değil toplumda sürekliliği olan cinsiyetçilikle, toplumsal cinsiyet ayırımı ile mücadele etmek için pandemi öncesinde de önleme, duyarlılık, farkındalık artırıcı çalışmalar kesintisiz sürdürülmeli, gereksinimlere tam yanıt verebilen sosyal koruma mekanizmaları oluşturulmalıdır. Yardım hatlarının bütçesi ve kapasitesi artırılmalıdır(19).

✓ Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek, eşit ve adil sağlık hizmetini sağlamak gerekmektedir. Karantina sürecinde kadınların güvenliğinin sağlanmasına ihtiyaçlarının giderilmesine özel önem verilmelidir (20).

✓ Kadına yönelik şiddet için önlemler alınmalı, gerekli kalifiye personel sayısı artırılmalıdır. Psikolojik ve hukuki danışmanlık için ücretsiz, uzaktan destek seçenekleri oluşturulmalıdır (19).

✓ Cinsiyete duyarlı sosyal güvenlik için ücretli izin, işsizlik sigortası, nakit ve gıda desteği sağlanmalıdır. Sığınma evi ve diğer geçici barınma olanakları artırılmalıdır. Buralara ulaşmadaki engeller olabildiğince kaldırılmalı ve Covid-19 destek paketlerinde geçici barınma birimleri için bütçe ayrılmalıdır (10).

✓ Alo 183 hattının kapasitesi artırılmalı. Kadınlara yönelik şiddet için kullanılmalı ve vaka takibi yapılmalıdır (21).

✓ 6284 sayılı Kanun'da tanımlanan görevler kolluk kuvvetleri tarafından uygulanmalı. Sığınmak için talepleri olan kadınlar bu konuda yönlendirilmeli ve gereksinimleri olan tüm kadınlara kolaylık sağlanmalıdır (21).

✓ Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlara yönelik şiddet ve istismarın boyutunun bilinmesi, uluslararası kabul edilebilir ve karşılaştırılabilir verilerin olması son derece önemlidir. Bu konuda mücadele edilebilmesi için doğru kayıt ve bildirim yapılmalıdır (21).

✓ Kadın – erkek eşitliği gibi, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişim, şiddete ve kötü muameleye maruz kalmama doğuştan sahip olunan insan haklarıdır. Bu haklar hiçbir mülahaza ile engellenemez, yok sayılamaz. Bu hakları engelleyecek düşünce ve teşebbüsler tartışma konusu yapılmamalıdır(3).

✓ Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine önem verilmelidir. Kadın sağlığı hizmetlerinde en önemli koruyucu önlem olan aile planlaması için gerekli ürünler tedarik edilmeli ve hizmetlerin sürekliliği sağlanmalıdır (20). Aile planlaması konusunda bilgiye erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Birinci basamak sağlık kuruluşlarında salgına uygun şekilde telefonla veya internet üzerinden danışmanlık verilmeli, bu hizmetlerin verildiği topluma duyurulmalıdır. Bunun yanında salgın döneminde de istenmeyen gebeliklere müdahale edilebilmelidir, bu hizmetler de kamu sağlık birimlerince de kesintisiz sunulmalıdır (22).

✓ Kadınlara kamu kurumları aracılığıyla kontraseptif yöntemlere erişim sağlanmalı teletıp/tele sağlık yoluyla danışmanlık hizmetleri ve destek sağlanmalıdır.

✓ İstanbul Sözleşmesi (Avrupa Konseyi Sözleşmesi) gibi en önemli özelliği, kadınlara yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin “koruma, önleme, kovuşturma-yargılama ve bütüncül politikalar geliştirme” gibi 4 temel alanda maddeler içeren, Türkiye'nin 2011 yılında imzaladığı ve 2014 yılından itibaren Uluslararası yasa niteliği kazanan bir sözleşmedir. Bu yasada yazılmayan mevcut olmayan “mülahazalarla /bahanelerle” TBMM tarafından da onaylanmış olan bu sözleşmeden Türkiye'nin çekilmesi hükümet yetkililerince dile getirilmesi, kadına yönelik şiddetin giderek arttığı bu dönemde söz konusu yapılması uluslararası insan hakları normlarına aykırıdır ve cinsiyet eşitliğini yasal çerçevesiyle destekleyen bir ülkede söz konusu olmaması gerekir. Böyle bir düşünce bile çağdışı olmasının yanı sıra Türkiye'nin gelişmişlik düzeyine ve uygar dünyada yer alma iddiası ile de bağdaşmamaktadır, asla yapılmamalıdır(17, 18).

KAYNAKLAR:

1. Ergöner A. T, Biçen E, Ersoy G, Adli Tıp Bülteni. COVID-19 Salgınında Ev İçi Şiddet. 2020;25 Özel Sayı. s. 48-57.
2. WHO. (2020, Nisan 7). COVID-19 and violence against women What the health sector/system can do. [Erişim Tarihi: 15 2020.] <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331699/WHO-SRH-20.04-eng.pdf?ua=1>.
3. UNFPA. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (TCDS) ile Koronavirüs Hastalığına (COVID-19) Yönelik Önlem, Koruma ve Müdahale. [Çevrimiçi] 23.03.2020. [Erişim Tarihi:18.08.2020.] https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/TÜRKÇE_VERSİYON_COVİD-19_Preparedness_and_Response_UNFPA_Interim_Technical_Briefs_Gender_Equality_ang_GBV_23_March_2020.pdf.
4. Sağlık Bakanlığı. COVID-19 (Yeni Koronavirüs Hastalığı) Nedir? [Çevrimiçi] 2020. [Erişim Tarihi: 20 07 2020.] <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/covid-19-yeni-koronavirus-hastaligi-nedir.html>.
5. Worldometer. [Çevrimiçi] [Erişim Tarihi: 5.10.2020.] <https://www.worldometers.info/coronavirus/>.
6. Akın A, Türkçelik E, Sağlık Hizmetlerine Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Ankara : CEİD, 2018. 978-605-64847-8-0.
7. Vatandaş C, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. 35, 2011, dergipark, s. 29-56.
8. Erol F, Toplumsal Cinsiyet Açısından Kadın Perspektifi. 2, 2020, Kadın ve Çocuk Bülteni, s. 8-10.
9. Başar F, Demirci N, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet. 1, 2016, dergipark, s. 41-52.
10. Çankaya Kadın Bülteni, Covid-19’da Kadın ve Çocuklara Yönelik Şiddet Arttı. 8, 2020, Çankaya Kadın Bülteni, s. 4-7.
11. UNDP. Genel İzolasyon Koşullarında Kadınlar Erkeklerin Dört Katı Ücretsiz İş Yapıyor: UNDP. [Çevrimiçi] 06 Ağustos 2020. [Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020.] <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2020/08/time-use-survey.html>.
12. UNWOMEN. Türkiye’de COVID-19 Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirilmesi. [Çevrimiçi] 2020. [Erişim Tarihi: 5 Ekim 2020.] https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2020/07/rga_executive_summary_turkish.pdf?la=en&vs=4720.
13. Sosyo politik Saha Araştırma Merkezi. COVID-19 Karantinasından Kadının Etkilenimi ile Kadın ve Çocuğa Yönelik Şiddete İlişkin Türkiye Araştırma Raporu. [Çevrimiçi] Nisan 2020. [Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2020.] <https://secureservercdn.net/160.153.138.163/k2y.53a.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/kad%C4%B1n-covid-ek.pdf>.
14. Şenol N, Akın A, Toplumsal Cinsiyet Bakışı ile COVID-19 Salgınında Dikkate Alınması Gereken Bazı Özet Bilgiler. [Çevrimiçi] 07 04 2020. [Erişim Tarihi: 20 07 2020.] <https://korona.hasuder.org.tr/toplumsal-cinsiyet-bakisi-ile-covid-19-salgininda-dikkate-alinmasi-gereken-bazi-ozet-bilgiler/>.
15. Çankaya Kadın Bülteni, Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddette Durum Nedir? 8, 2020, Çankaya Kadın Bülteni, s. 8-10.
16. Özvarış Ş. B, Başpınar A, COVID-19 Pandemisinde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı. [Çevrimiçi] 24 04 2020. [Erişim Tarihi: 17 08 2020.] <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisinde-cinsel-saglik-ve-ureme-sagligi/>.
17. Akın A, Özpinar S, Avrupa Konseyi Düzenlemesi Olarak Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi). Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı. Ankara : s.n., 2018.
18. Sağlık ve Toplum Dergisi. Covid-19 Özel Sayısı, Ankara : Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı, 2020. 1301-1421.
19. UNFPA. Toplumsal Cinsiyet. [Çevrimiçi] 03 2020. [Erişim Tarihi: 17 08 2020.] https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Turkish_-COVID-19_A_Gender_Lens_Guidance_Note.pdf.
20. HASUDER. Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden COVID-19” Enfeksiyonu İle İlgili Mücadelede. [Çevrimiçi] 07 04 2020. [Erişim Tarihi: 10 08 2020.] <https://korona.hasuder.org.tr/toplumsal-cinsiyet-perspektifinden-covid-19-enfeksiyonu-ile-ilgili-mucadelede-dikkate-alinmasi-gerekenler-ile-igili-bilgi-notu/>.
21. Mor Çatı. Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu. [Çevrimiçi] [Erişim Tarihi: 5 Ekim 2020.] <https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/973/original/mor.pdf?1586784808>.
22. Özvarış Ş. B, Başpınar A, Covid-19 Pandemisinde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı. [Çevrimiçi] 24 04 2020. [Erişim Tarihi: 27 07 2020.] <https://korona.hasuder.org.tr/covid-19-pandemisinde-cinsel-saglik-ve-ureme-sagligi/>.